

Tema: historia och postmodernism

Introduktion

Jens Ljunggren

Det går inte att tänka bort ett postmodernt inflytande över de senaste 20 årens amerikanska och europeiska historieskrivning. Påståendet är föga vågat. Ta bort ord som diskurs eller konstruktion eller namn som Michel Foucault, Edward Said eller Joan Scott ur den samlade textmassan och det blir inte mycket kvar. Den dynamiska genusforskningen, berättelseperspektivet, intresset för symboler och representationer eller för att kritiskt sysselsätta sig med frågor om historisk narration och historiebbruk är alla rörelser på historieforskningsfältet som förvisso inte kan reduceras till ett postmodernt inflytande, men som är svåra att föreställa sig utan de frågor om språk och verklighet som denna tankeriktning rört upp. Lägg till begrepp som postkolonialism, intersektionalitet och semiotik så blir intrycket ännu starkare. 1979 publicerade Lyotard *La condition postmoderne* och det är dags för 30 års jubileum. *Scandia* vill härmed initiera en diskussion om postmodernismens historiografi och betydelse för skandinavisk (och annan) historieskrivning.

Trots det starka inflytandet är postmodernism idag föremål för kritik och ifrågasättande. "Postmodernism vid vägs ände" – så lyder överskriften på nummer fem av tidskriften *Axess* 2007. Chefredaktör Johan Lundberg, och ett antal inlånade skribenter, från i första hand den anglosaxiska världen, går till angrepp mot en postmodernism som de kallar militant, destruktiv, fientlig mot framsteg och frigörelse. På spel står vår definition av kunskap. Hotar gör brisande "grundlighet", etisk relativism och en kunskapsuppfattning som sätter moral framför vetande, normativa värden framför analys och systematisk prövning. Farsoten har sin upprinnelse i Tysklands anti-demokratiska träskmarker och har via filosofer som Nietzsche, Heidegger, Adorno och Marcuse infiltrerat Frankrike och till sist plockats upp även i den amerikanska universitetsvärlden. Kritiken av postmodernismen är lika gammal som företeelsen själv, men tycks nu ha fått en extra skjuts. I det svenska historikersamhället har sedan ett tag Arne Jarrick bedrivit hårt kritik mot postmodernismens

utgångspunkter och deras historievetenskapliga omsättning. I första hand intresserar, och oroar, sig Jarrick för postmodernismens kunskapsteoretiska konsekvenser. Bland annat har han menat att källkritiken vid svenska universitet är på tillbakagång och behöver upprättelse.¹ En anda av att den yttre världen är oätkomlig för vetande skall helt enkelt ha börjat sprida sig, vilket betyder fundamental skepsis mot vetenskapen och gör tillvaron öppen för en oändlig rad av tolkningsanspråk men utan fasta hållpunkter för att skilja på sant och osant.²

Detta är en kritik man kan förhålla sig till på olika sätt. Man kan och bör bemöta den innehållsmässigt och ta argumenten på allvar. Men det finns också skäl till att fundera på vad den uttrycker och vad den formulerar för tankar och normer om historieskrivning och historia som vetenskap. Framförallt tror jag man kan ta avstamp i den för en djupare reflexion om postmodernism och historia. Debatten om postmodernismen är politiskt svårbestämbar. Kritiken kommer från både höger och vänster och postmodernismen anklagas för att i demokratisk ringaktning vika av åt ena eller den andra extremspositionen. Hur skall man då förstå denna kritik? Som ett försvar av moderniteten? Helt säkert så, men vad betyder i så fall det? Kanske handlar det istället om en generationsmotsättning på historikerfältet? Äldre etablerade historiker, och andra kritiker, talar om för en yngre generation att det som ni bidragit med bara är bluff och båg, destruktivt och nedbrytande, tillbaka till gå! Är det så? Är detta över huvud taget en kritik som har något djupare stöd, eller förs den fram blott av spridda och isolerade röster? Kanske finns det andra utmaningar mot postmodernismen som är ännu viktigare än denna kritik. Internationalisering och globalisering aktualiserar ett nytt behov av att förstå och hantera stora sammanhang. Hur står sig den postmoderna verktygslådan, ursprungligen avpassad för dekonstruktion av stora berättelser, inför artikuleringen av anspråken att på nytt skapa stora förståelser av historia och samhälle? Kan, bör och skall begreppen anpassas för att bättre passa en ny historieskrivning? Eller måste man tänka helt nytt?

Hur som helst börjar det bli dags för en postmodernismens historiografi. Hur skall postmodernismens historievetenskapliga genomslag, tolkning och användning förstås och vad har den betytt för historiefältets utveckling? Hur har man att förstå begreppet postmodernism och vilka delar av det har historikerna anammat? Är det ontologin eller kunskapsteorin eller har tillägnet snarare skett på en annan nivå i ämnesval och analysmetoder? Har postmodernismen bidragit till en omvandling av kunskapsbegrepp eller till att formulera om relationen mellan vetande och moral? I så fall på vilket sätt och med vilka konsekvenser? Och om det istället är på ett helt annat plan postmodernismens konsekvenser går att avläsa, hur skall då detta karaktäriseras? Skall vi tala om en radikal förändring eller tickar historieforskningen

på som vanligt, bara lite uppfräschad med nya auktoriteter och modebegrepp? Vad har hänt med minimumkrav respektive optimumnormer? En diskussion om postmodernism och historia skulle också kunna handla om historiefältet som sådant, inte bara den artikulerade analysen. Vilken roll har exempelvis postmodernismen spelat för att öppna fältet och de facto motverka olika sorters diskrimineringar? Kan vi över huvud taget tala om en utveckling i sådan riktning? Vågar man till och med påstå att vi överlag fått en mer själv-reflekterande historikerkår?

Scandia har bjudit in Kim Salomon, professor i historia vid Lunds universitet, för att diskutera dessa frågor, vilket han gör i en artikel med rubriken "Den kulturella vändningens provokationer". Vi har också bett två yngre historiker att kommentera Salomons bidrag, Torbjörn Gustafsson Chorell, idéhistoria vid Uppsala universitet samt Sara Edenheim, historiker med bas i Lund och Umeå.

Noter

¹ *Historisk tidskrift* 2005:2, 220.

² *Axess* 2003: 5.

